

D 2/09

1 Inledning

1.1 Finansinspektionens anmälan

Revisorsnämnden (RN) har mottagit en anmälan från Finansinspektionen avseende auktoriserade revisorn A-son. Anmälan rör A-sons uppdrag som Finansinspektionens förordnade revisor i W AB (nedan kallat banken), som bland annat bedrev värdepappersrörelse och bankrörelse.¹ Banken utgjorde det enda dotterbolaget till ett börsnoterat bolag. Merparten av koncernens verksamhet bedrevs i banken och dess dotterbolag. RN har tagit del av A-sons revisionsdokumentation för räkenskapsåren 2005 och 2006. Av anmälan och övriga handlingar i ärendet framgår följande.

A-son avgav revisionsberättelse för räkenskapsåret 2005 den 16 februari 2006 och för räkenskapsåret 2006 den 16 februari 2007, båda gångerna tillsammans med bolagets huvudansvarige revisor. A-sons uppdrag i banken upphörde i maj år 2007.

I bankens verksamhet ingick bland annat handel med finansiella instrument för egen räkning (Proprietary Trading). I maj 2007 offentliggjorde banken uppgifter om att tre handlare på tradingavdelningen, däribland den dåvarande tradingchefen, hade påverkat värderingen av vissa derivatinstrument i bankens handelslager bland annat genom att basera teoretiska värderingar på orealistiska volatilitetsantaganden. Som en följd av detta hade bankens resultat från handeln med finansiella instrument överskattats med sammanlagt 630 miljoner kr under perioden 2005–2007. Banken har även uppgett att handlarna hade påverkat marknadskurserna i vissa värdepapper på ett otillbörligt sätt för att försvåra upptäckten av de felaktiga värderingarna.

Med anledning av dessa uppgifter har Finansinspektionen genomfört en omfattande granskning av banken. Denna granskning resulterade i att banken den 27 september 2007 meddelades varning samt ålades att betala en straffavgift om 50 miljoner kr. Beslutet innehåller allvarlig kritik på ett antal punkter, bland annat rörande brister i bankens interna styrning och kontroll. Finansinspektionen har även funnit att värderingen av handelslagret inte har skett i överensstämmelse med de regler för värdering till verkligt värde som anges i IAS 39 Finansiella instrument: Redovisning och värdering (IAS 39) och att bankens årsredovisningar för 2005 och 2006 har gett bristfällig information om handeln med finansiella instrument. A-son har inte anmärkt i revisionsberättelserna eller i sina granskningsrapporter för räkenskapsåren 2005 och 2006 på de brister som Finansinspektionen har kunnat konstatera.

I anmälan till RN ifrågasätter Finansinspektionen, mot bakgrund av det som har framkommit vid ingripandet mot banken, om A-son har skött sitt uppdrag på ett acceptabelt sätt. Finansinspektionen har särskilt gjort gällande att A-son borde ha uppmärksammat att banken hade bristande intern kontroll, att det saknades fastställda interna riktlinjer för värdering av finansiella instrument och att bankens årsredovisningar inte var upprättade enligt gällande redovisningsregler.

---

¹ En annan revisionsbyrå var stämmevald revisor i banken. RN har även mottagit en anmälan rörande den revisor som var huvudansvarig för uppdraget, se RN:s beslut denna dag i ärende dnr 2007-1493.

1.2 Beslutets disposition och begreppet intern kontroll

RN kommer att behandla Finansinspektionens kritik i avsnitt 2–4 nedan, för att därefter göra en sammanfattande bedömning i avsnitt 5. Begreppet intern kontroll har stor betydelse för förståelsen av beslutet och RN vill därför redan här göra vissa klargöranden rörande hur detta begrepp kommer att användas i RN:s beslut.²

En revisor som granskar ett finansiellt institut ska skaffa sig tillräcklig kunskap om institutets system för intern kontroll för att kunna planera och genomföra revisionen. Till system för intern kontroll räknas såväl företagets kontrollmiljö som de kontrollåtgärder som byggs in i olika processer. Genom att skaffa sig information om och bedöma kontrollmiljön får revisorn underlag för att bedöma dels styrkan i institutets kontroll över den finansiella rapporteringen, dels huruvida institutets kontroll över organisationen och styrningen av verksamheten är tillfredsställande. Dessa bedömningar utgör ett led i revisorns granskning av styrelsens och den verkställande direktörens förvaltning av institutets verksamhet. De ligger också till grund för revisorns val av revisionsstrategi.

Förutom att granska att styrelsen har sørjt för en tillfredsställande kontrollmiljö kan revisorn undersöka och bedöma effektiviteten i de kontrollåtgärder som har byggts in i olika affärsprocesser som leder fram till väsentliga poster i institutets redovisning. Genom att försäkra sig om tillförlitligheten i den interna kontrollen i en process kan revisorn minska risken för felaktiga uttalanden i revisionsberättelsen (revisionsrisken) och samtidigt minska behovet av att substansgranska posten i den omfattning som annars hade varit erforderlig med hänsyn till dess storlek och inneboende risk.

Den interna kontroll som ett institut har byggt upp avseende en enskild affärsprocess är således delvis något annat än den övergripande kontrollstruktur som revisorn enligt det som har sagts ovan ska granska inom ramen för förvaltningsrevisionen. Den övergripande interna kontrollen i ett företag kan vara godtagbar, trots att det finns brister i kontrollen avseende en viss process. När RN i avsnitt 2 behandlar A-sons granskning av bankens övergripande interna kontrollstruktur, avses enbart den granskning som han har haft att göra inom ramen för sin förvaltningsrevision.

1.3 A-sons redogörelse för uppdraget som finansinspektionsrevisor

Finansinspektionsrevisorns roll

A-son har uppgett att han har varit finansinspektionsrevisor i ett trettiotal olika institut. Han har lämnat följande redogörelse för sin syn på rollen som finansinspektionsrevisor.

Sedan Finansinspektionen började förordna egna revisorer för finansiella verksamheter har det utfärdats instruktioner till ledning för dessa revisorer. Den nu gällande instruktionen, FFFS 2004:10 Revisorer förordnade av Finansinspektionen, har formen av ett allmänt råd. Av 3 § framgår att finansinspektionsrevisorn arbetar på Finansinspektionens uppdrag och tillsammans med övriga revisorer fullgör uppdraget att granska ett institut i den omfattning som följer av god revisionssed. Hänvisningen till god revisionssed får uppfattas som att en detaljreglering av hur granskningen ska genomföras inte är möjlig eller önskvärd, utan att den utformningen överlämnas till revisorsprofessionen att utveckla närmare över tid. Det allmänna rådet är generellt till sin karaktär vad gäller granskningens genomförande.

---

² Jämför RS 400 Riskbedömning och intern kontroll.

Ett förordnande som finansinspektionsrevisor är personligt och innebär nästan undantagslöst att man fullgör sitt uppdrag utan biträde. Finansinspektionsrevisorn är därför i många hänseenden hänvisad till den eller de stämмоvalda revisorernas granskningsorganisationer för att få tillräcklig information för sina bedömningar och ställningstaganden. Det förhållandet, liksom omständigheten att finansinspektionsrevisorns förväntade och faktiska tidsinsats är mycket begränsad jämfört med övriga revisorer, innebär att finansinspektionsrevisorns egen granskning blir väsentligt mindre omfattande. I stället hänvisas finansinspektionsrevisorn till att i planeringsfasen påverka granskningens inriktning och omfattning baserat på sin bedömning av risker, liksom att ta del av och godkänna planer för granskningens genomförande. Härutöver tar finansinspektionsrevisorn löpande del av granskningsdokument och granskningsrapporter och bedömer resultatet av den utförda granskningen. Vidare är närvaro vid revisionsmöten och andra möten där det granskade institutets företrädare deltar viktig för att finansinspektionsrevisorn ska kunna bilda sig en välgrundad uppfattning om hur verksamheten bedrivs och få svar på sina frågor.

Branschorganisationen FAR SRS har tagit fram ett förslag till överenskommelse om arbetsfördelning mellan stämмоvalda revisorer och finansinspektionsrevisorer. Dokumentet har karaktären av utkast, men har kommit att tillämpas i stor utsträckning. Innehållet i denna överenskommelse är i huvudsak att finansinspektionsrevisorn ska delta i och godkänna planeringen av revisionsarbetet, medan den valde revisorn är huvudansvarig för samordning och genomförande av den planerade granskningen samt för sammanställning och utformande av revisionsrapporter. I finansinspektionsrevisorns uppgifter ingår även att delta i möten med institutets ledning.

A-sons granskning av banken

A-son har lämnat följande övergripande uppgifter om sin granskning av banken under de aktuella räkenskapsåren.

Det upprättades inte någon skriftlig överenskommelse om arbetsfördelningen mellan honom och den huvudansvarige revisorn, men arbetsfördelningen har i allt väsentligt följt FAR SRS ovan nämnda utkast. Den granskning och bedömning som han gjorde av banken baserades därför inte på någon egen granskning ”i fält” utan revisionen byggde på en genomgång av resultaten från de granskningsinsatser som den huvudansvarige revisorn och internrevisionen har genomfört enligt fastställd revisionsplan. Han tog inte del av den huvudansvarige revisorns arbetspapper avseende något av de aktuella räkenskapsåren. Han hade dock gått igenom delar av den huvudansvarige revisorns dokumentation i samband med tidigare års revisioner av koncernen. Själv deltog han aktivt vid planeringen av revisionen och godkände den slutliga revisionsplanen. Han tog därutöver löpande del av viktiga styrelseprotokoll samt deltog vid olika avrapporteringar där företagsledningen, bolagets jurist, ansvariga för olika kontrollfunktioner samt internrevisionen och den huvudansvarige revisorn redovisade sitt arbete. Dessa avrapporteringar har även kunnat avse status i olika projekt. Med beaktande av den huvudansvarige revisorn med fleras rapportering granskade han också årsredovisningen och tog ställning till om denna gav en rättvisande bild av bankens verksamhet, resultat och ställning.

A-sons bedömning av den huvudansvarige revisorn

A-sons uppfattning är att den huvudansvarige revisorn och uppdragsledaren båda var mycket kompetenta, professionella och väl insatta i olika revisionsfrågor och i den verksamhet och de problem som hade förekommit inom banken. Till deras hjälp fanns ett revisionsteam bestående av ett betydande antal personer. Hans bedömde att teamet var lämpligt sammansatt, både vad

gäller kompetens och antal. Vidare hade teamet stöd av olika specialister med breda och djupa kunskaper inom det finansiella området.

2 Bankens övergripande interna kontrollstruktur

2.1 Finansinspektionens anmälan

Som har framgått ovan har Finansinspektionen bedömt att bankens interna kontroll har varit bristfällig. Finansinspektionen har funnit att styrningen av verksamheten har varit motsägelsefull och att bankens interna regler har varit ofullständiga. Vidare har kontrollfunktionerna varit väsentligt underdimensionerade i förhållande till verksamhetens omfattning och risk. Ansvarsfördelningen har varit otydlig och väsentliga granskningsuppgifter har lagts på funktioner som saknat tillräcklig kompetens för uppgiften. Styrelsens uppföljning av riskerna har inte varit tillräckligt kraftfull.

2.2 A-sons dokumentation och yttranden till RN

A-sons revisionsdokumentation innehåller ett omfattande material rörande de olika kontrollfunktionerna inom banken. Banken hade en styrelse med ett revisionsutskott. Därutöver omfattade organisationen kontrollfunktionerna internrevision, regelefterlevnad (Compliance), riskhantering samt säkerhetsfrågor. Utöver dessa fyra kontrollfunktioner inrymde organisationen de två kommittéerna Credit and Risk Committee och Group Risk Assessment Committee.

RN har ställt frågor till A-son rörande hans granskning av bankens interna kontroll, och han har uppgett bland annat följande. Den huvudansvarige revisorn rapporterade årligen sin sammanfattande bedömning av den interna kontrollen till bankens styrelse och gjorde då följande uttalande: "In our opinion the internal control system within the W Group is adequate. The processes in preparing the annual reports follow the time schedule and the annual accounts are prepared with high precision and are properly documented." Vid de löpande genomgångarna och granskningen av riskhantering, intern kontroll, regelefterlevnad (Compliance) och finansiell rapportering som gjordes inom ramen för bankens arbete med att implementera den svenska koden för bolagsstyrning, framkom det inga indikationer på att kvaliteten i de interna rutinerna och nivån på den interna kontrollen inte var tillfredsställande. Han har tagit del av bankens internkontrollplan, som utgjorde underlag för bankens beslut och prioriteringar av åtgärder för att förbättra den interna kontrollen och för att följa upp vidtagna åtgärder. Internkontrollplanen indikerade inte att det fanns några väsentliga brister. A-son har också följt upp den interna kontrollen genom att läsa styrelseprotokoll och rapporter från bankens olika kontrollorgan. Hans slutsats från granskningen var att banken hade en god intern kontroll.

2.3 RN:s bedömning

En revision innebär aldrig en fullständig granskning av förhållandena i ett företag, utan den genomförs – bland annat med hjälp av stickprover – för att revisorn ska kunna yttra sig om årsredovisningen och styrelsens förvaltning med en rimlig grad av säkerhet. Som har framgått i avsnitt 1.2 ska en revisor i ett finansiellt institut som ett led i sin granskning av styrelsens förvaltning ta ställning till om institutet har en genomtänkt och fungerande intern kontroll-

struktur.³ Granskningen innebär att revisorn undersöker om det finns interna kontroller som gör det möjligt för styrelsen att leda och styra verksamheten på ett ändamålsenligt sätt. Granskningen i den delen syftar framför allt till att ge revisorn underlag för ett uttalande i revisionsberättelsen i frågan om ansvarsfrihet för styrelsen. Vid en sådan granskning handlar det således om att bedöma den interna kontrollen på en övergripande nivå.

Finansinspektionen har framfört kritik mot bankens interna kontroll i flera avseenden. Kritiken grundar sig på en undersökning som Finansinspektionen har genomfört med anledning av bankens uppgifter om att det hade förekommit oegentligheter på tradingavdelningen, vilka hade lett till omfattande felvärderingar av bankens finansiella instrument. Finansinspektionens utredning har emellertid haft en annan inriktning och omfattning än en normal förvaltningsrevision där det inte har förekommit några indikationer på väsentliga brister i den interna kontrollen. Som har anförts ovan kan en revisor ha grund för att bedöma att den övergripande kontrollen i ett institut är tillfredsställande, trots att det finns vissa brister i den interna kontrollen i enskilda processer.

A-sons dokumentation och hans yttranden till RN innehåller utförliga uppgifter om bankens interna kontrollfunktioner och hans granskning och bedömning av dessa. På basis av sin granskning har han bedömt att banken hade byggt upp ändamålsenliga kontrollfunktioner, och att dessa arbetade på ett strukturerat sätt och med tillräckliga resurser. Han har därför inte funnit skäl att ifrågasätta styrelsens sätt att styra och leda verksamheten. Mot bakgrund av uppgifterna i A-sons dokumentation och yttranden, finner RN att det inte finns grund för att rikta någon kritik mot hans granskning och bedömning av bankens övergripande interna kontrollsystem.

3 Bankens interna riktlinjer för värdering av finansiella instrument samt dess redovisning av handeln med sådana instrument

3.1 Finansinspektionens anmälan

Bankens interna riktlinjer

Finansinspektionen har i sitt beslut anført att banken under en längre tid har brustit i sin skyldighet att ha fastställda interna regler för redovisning och värdering av finansiella instrument. Finansinspektionen har i det sammanhanget påtalat att banken bedrev en omfattande handel med finansiella instrument och att frånvaron av tydliga interna regler för redovisning och värdering innebar en stor risk för att en väsentlig del av bankens verksamhet skulle bli felvärderad. Därigenom kunde bankens finansiella rapportering bli missvisande.

Finansinspektionen har konstaterat att det vid tidpunkten för inspektionens utredning fanns ett utkast till interna regler, benämnt "Värdering och redovisning av finansiella instrument". Utkastet var upprättat av bankens ekonomichef och daterat i oktober 2006. Utkastet anger inledningsvis att de interna riktlinjerna är just ett utkast och att det finns två punkter som är utestående och som diskuterats internt. Den ena handlar om värdering av instrument där banken själv ställer priser. Den andra avser ekonomiavdelningens ansvar såsom oberoende värderingsfunktion. Enligt Finansinspektionens beslut har banken anført att utkastet var väl känt inom organisationen och att det tillämpades trots att det inte var fastställt.

---

³ När det gäller revisorns förvaltningsrevision, se vidare RS 209 Granskning av styrelsens och verkställande direktörens förvaltning.

Allmänt om derivatinstrument

Banken hade en tradingavdelning som bedrev handel med s.k. derivat för bankens egen räkning. Ett derivat är ett finansiellt instrument vars värde är beroende av den framtida utvecklingen hos en underliggande vara, exempelvis ett visst finansiellt instrument eller en råvara.⁴ Exempel på derivatinstrument är optioner, warranter och swappar. Derivathandel innebär att handel inte sker med själva varan, utan med kontrakt som exempelvis avser rätten att köpa en vara till ett visst pris i framtiden. Derivatinstrument är ofta konstruerade på ett sådant sätt att en värdoförändring hos den underliggande varan leder till en större värdoförändring på derivatinstrumentet, och att det således uppstår en s.k. hävstångseffekt. Detta innebär att handel med derivatinstrument typiskt sett är förenade med större risk än handel direkt med de underliggande varorna.

Värdering av derivatinstrument

Enligt IAS 39 ska finansiella tillgångar och skulder som innehas för handel redovisas till verkligt värde. I punkten 48 A anges att det bästa uttrycket för verkligt värde är noterade priser på en aktiv marknad. Om marknaden för ett finansiellt instrument inte är aktiv ska företaget ta fram det verkliga värdet genom att använda en värderingsteknik. Syftet med att använda en värderingsteknik är att fastställa vad transaktionspriset skulle ha varit vid värderingstidpunkten för en transaktion som är motiverad av sedvanliga affärsvillkor och som genomförs mellan kunniga parter som är oberoende av varandra och som har ett intresse av att transaktionen genomförs.

Ett centralt begrepp vid värdering av derivatinstrument är volatilitet. Volatilitet är ett mått på hur mycket ett finansiellt instruments värde varierar över tiden, något som påverkar bland annat bedömningen av vilken risk som är kopplad till instrumentet.

Vissa derivatinstrument är föremål för handel på en aktiv marknad och kan – på samma sätt som exempelvis en börsnoterad aktie – värderas till aktuellt marknadspris. För andra instrument får det verkliga värdet bestämmas genom användning av en värderingsteknik. En värderingsteknik som ofta används för derivat är beräkning av värdet med hjälp av en teoretisk modell, exempelvis Black & Scholes optionsvärderingsmodell. Teoretisk värdering av optioner enligt Black & Scholes modell baseras på ett antal parametrar som marknadspris för den underliggande varan, den underliggande varans förväntade framtida volatilitet, förväntade framtida utdelningar från den underliggande varan, optionens återstående löptid, optionens lösenpris samt ränta vid riskfri placering. Ett antal av dessa faktorer, exempelvis den underliggande varans marknadspris, är typiskt sett objektivt konstaterbara och lätt tillgängliga. När det inte finns konstaterbara marknadsdata, t ex beträffande volatiliteten, kräver värderingen ett större mått av självständiga överväganden. Det kan också nämnas att även en relativt liten justering av volatiliteten kan få stora effekter för ett instruments beräknade värde, i synnerhet om det är fråga om ett instrument med en lång löptid.

Bakgrunden till Finansinspektionens anmälan

Som har framgått ovan offentliggjorde banken i maj 2007 uppgifter om att tre handlare på bankens tradingavdelning, däribland den dåvarande tradingchefen, hade påverkat värderingen av vissa derivatkontrakt bland annat genom att basera teoretiska värderingar på orealistiska volatilitetsantaganden. När manipulationerna upptäcktes beslutade bankens ledning att justera ned tradingresultatet med 630 miljoner kr, varav 100 miljoner kr avsåg räkenskapsåret 2005, 250

---

⁴ En mer utförlig definition av begreppet derivat finns i 9 punkten IAS 39 Finansiella instrument: Redovisning och värdering.

miljoner kr räkenskapsåret 2006 och 280 miljoner kr räkenskapsåret 2007. Det har vidare framkommit att börsen kontaktade bankens ledning redan i samband med årsskiftet 2006/2007 och uppmärksammade denna på vissa iakttagelser rörande bankens handel på börsen, däribland onormala handelsmönster.

3.2 A-sons yttranden till RN

A-son har hänvisat till den övergripande redogörelsen i avsnitt 1, samt uppgett bland annat följande.

Bankens interna riktlinjer

Han har granskat bankens styrdokument och rapporteringsrutiner i syfte att bedöma bankens förmåga att identifiera, mäta, övervaka och hantera risker. Han informerade sig också om hur riktlinjer och instruktioner tillämpades och hur bolagets processer fungerade i praktiken.

Han har kunnat konstatera att banken har haft policyer och riktlinjer på alla de områden och för alla de funktioner som behandlas i Finansinspektionens allmänna råd FFFS 2005:1 Styrning och kontroll av finansiella företag, samt en fungerande process för att ta fram och uppdatera policyer och riktlinjer. Under åren 2005 och 2006 utförde banken ett omfattande arbete med att se över samtliga policyer, instruktioner och riktlinjer. Under räkenskapsåret 2006 lämnade banken även i uppdrag åt en annan revisionsbyrå att utvärdera organisationen för den interna kontrollen, som ett led i införandet av den svenska koden för bolagsstyrning. Såvitt han kunde bedöma innehöll den revisionsbyråns rapport inga sådana påpekanden eller andra anmärkningar att han som finansinspektionsrevisor behövde vidta några särskilda åtgärder.

Handeln med finansiella instrument

När det gäller bankens handel med finansiella instrument har A-son lämnat en övergripande redogörelse för den huvudansvarige revisorns och dennes revisionsteams granskning, samt uppgett att utifrån de uppgifter som han fick del av ansåg han inte att bankens verksamhet skilde sig från den verksamhet som bedrevs hos andra jämförbara aktörer, vad gällde risk och komplexitet. Revisorerna hade kännedom om hur bankens rutiner för värdering av handelslagret fungerade. Det pågick arbete inom banken för att ta fram och förtydliga styrande dokument och se över rutiner. De system som användes för att identifiera, mäta, hantera och övervaka risker i handeln med finansiella instrument var standardsystem som var vanligt förekommande på marknaden. Inte heller bankens metoder för att mäta risker i den löpande verksamheten, eller för att värdera handelslagret, avvek på något sätt från vad som kan sägas vara gängse på marknaden.

A-son har vidare uppgett att det vid årsbokslutsgranskningen genomfördes en stickprovsgranskning av de marknadsvärden och teoretiska priser som hade använts vid värderingen av handelslagret. Den sammanfattande slutsatsen var att differenserna mellan dessa var relativt små vid bokslutstillfället, ca 30 miljoner kr. Beloppet bedömdes inte vara väsentligt, varför det inte föranledde kritik vid revisionen. Han delade den huvudansvarige revisorns syn på hur organisationen av bankens riskhantering och rapportering fungerade i praktiken.

RN har frågat A-son i vilken omfattning den huvudansvarige revisorn rapporterade iakttagelser kring svagheter i den interna kontrollen rörande bankens värdering av handelslagret till honom. A-son har hänvisat till de revisionspromemorior som den huvudansvarige revisorn upprättade årligen. Enligt dessa promemorior har den huvudansvarige revisorns granskning för respektive år inte påvisat några materiella avvikelser. Genom den rapportering som han tog del

av kunde han sammantaget konstatera att det inte förelåg några värderingsproblem rörande handelslagret.

3.3 RN:s bedömning

Arbetsfördelningen mellan revisorerna

I förarbetena till 1975 års aktiebolagslag (1975:1385) kommenteras frågan om arbetsfördelningen mellan revisorerna vid s.k. gemensam revision enligt följande.

”Varje revisor är i princip ansvarig för hela den granskning som ingår i revisionsuppdraget, även om det inte sällan kan anses rimligt och praktiskt ofrånkomligt att en viss arbetsfördelning sker mellan revisorerna om flera sådana finns.”⁵

Möjligheten för stämмоvalda revisorer att fördela revisionsarbetet mellan sig berörs i en dom från Kammarrätten i Stockholm som meddelades den 20 mars 1995 i mål nr 8864-1993. Målet rörde ett bolag där två valda revisorer hade delat upp de olika momenten i revisionsarbetet mellan sig. Domstolen fann att det hade förekommit brister i revisionsarbetet som var hänförliga till ett område som en av revisorerna skulle granska enligt planeringen. Det noterades att den andre revisorn hade bedömt att medrevisorn och dennes personal var mycket kompetenta och att den tid som de hade lagt ned på uppdraget var rimlig, och att det inte hade förekommit några omständigheter som gav honom anledning att fördjupa sina egna granskningsinsatser. Den revisor som hade haft ansvaret för det aktuella granskningsområdet meddelades en varning för otillräcklig granskning, men domstolen fann vid en samlad bedömning att det inte fanns tillräckligt fog för att anse att den andre revisorn hade brustit i sina plikter.

RN har också i beslut som meddelades den 2 mars 2006 tagit ställning till en fråga om arbetsfördelningen mellan två stämмоvalda revisorer.⁶ Ärendet rörde ett marknadsnoterat bolag där två personer som var verksamma vid samma revisionsbyrå var valda revisorer. En av revisorerna genomförde det praktiska revisionsarbetet medan den andre endast deltog i begränsad omfattning i samband med planering, fortlöpande uppföljning, bokslutsrevision och slutgenomgång. I beslutet uttalade RN bland annat att en vald revisors eget arbete inte får understiga en viss miniminivå. Det förhållandet att ett bolag har anlitat två valda revisorer som är verksamma vid samma revisionsföretag innebär inte att ansvaret tunnas ut. De har båda ett ansvar för slutresultatet av revisionen och en enskild revisors arbetsinsats får inte begränsas till en passiv roll som ”bollplank”. I beslutet anges bland annat att det ingick i revisorns skyldigheter enligt god revisionssed att gå igenom medrevisorns rapporter och viktigare arbetspapper och att bedöma resultatet av den utförda granskningen. RN fann att revisorns insats i det fallet hade varit otillräcklig, bland annat mot bakgrund av att det fanns förhållanden som pekade på en förhöjd revisionsrisk, och han meddelades därför varning.⁷

Av A-sons uppgifter framgår att det i det här fallet fanns en strikt arbetsfördelning mellan honom och den huvudansvarige revisorns revisionsteam, där revisionsteamet hade det fulla ansvaret för det praktiska genomförandet av revisionen. Situationen är i det avseendet jämförbar med den som RN hade att ta ställning till i beslutet från år 2006. Vid bedömningen av A-sons insats finns det dock anledning att beakta att ett uppdrag som finansinspektionsrevisor har en delvis annan karaktär än ett uppdrag som stämмоvald revisor.

⁵ Prop. 1975:103, s. 434. Samma utgångspunkt framgår också av RevU 1 som behandlar gemensam revision.

⁶ Se RN:s ärende dnr 2005-699.

⁷ Även medrevisorn meddelades varning för sin revisionsinsats, se RN:s ärende dnr 2005-698.

En revisor som har utsetts av Finansinspektionen ska underteckna det reviderade företags revisionsberättelse och har därför formellt sett samma ansvar för revisionen som företags valde revisor. Finansinspektionsrevisorers roll kan dock inte fullt ut jämföras med andra medrevisorer. Det förslag till överenskommelse som A-son har hänvisat till och som har utvecklats av branschorganisationen FAR SRS har inte status av rekommendation från organisationens sida. Det är dock RN:s uppfattning att arbetsfördelningen mellan valda revisorer och finansinspektionsrevisorer i stor utsträckning har kommit att utformas i enlighet med denna överenskommelse. Som A-son har anfört är också tidsåtgången för ett uppdrag som finansinspektionsrevisor normalt avsevärt begränsad jämfört med tidsåtgången för ett uppdrag som vald revisor i ett motsvarande institut. Finansinspektionsrevisors roll har därför i praktiken kommit att begränsas till att närmast utgöra en kvalitetssäkring av den valde revisorns revision, och ett säkerställande av att revisionen tillgodoser de särskilda intressen som finansinspektionsrevisorn har att bevaka.

Mot bakgrund av det ovan anförda måste det enligt RN:s mening godtas att en finansinspektionsrevisor förlitar sig på att den valde revisorn utför sin granskning i enlighet med den gemensamma planeringen och god revisionssed, i något större utsträckning än vad som skulle vara möjligt för en stämmevald medrevisor. Detta gäller dock endast under förutsättning att finansinspektionsrevisorn inte har någon anledning att ifrågasätta att den valde revisorn har den kompetens och de resurser som krävs för att genomföra revisionsarbetet på ett ändamålsenligt sätt.

Som har framgått ovan har den huvudansvarige revisorn i det här fallet haft ansvaret för att genomföra det praktiska revisionsarbetet. En sådan arbetsfördelning mellan en finansinspektionsrevisor och en vald revisor måste i princip anses vara godtagbar. Det framgår också av utredningen i ärendet att A-son hade tagit del av den huvudansvarige revisorns revisionsdokumentation i samband med tidigare års revisioner. Med hänsyn till detta, samt till det som A-son i övrigt har anfört rörande den huvudansvarige revisorn och dennes revisionsteam, finner RN att han hade fog för att förlita sig på att dessa hade tillräcklig kompetens och tillräckliga resurser för att kunna genomföra revisionen i enlighet med god revisionssed. Det finns mot den bakgrunden inte skäl att ifrågasätta lämpligheten i deras interna arbetsfördelning. RN bedömer därför A-sons revisionsinsats mot bakgrund av att den huvudansvarige revisorn och dennes revisionsteam hade huvudansvaret för det praktiska genomförandet av revisionen.

Den huvudansvarige revisorns rapportering

Riskbedömningen och planeringen av revisionen har upprättats av de båda revisorerna gemensamt. Den huvudansvarige revisorns rapportering till A-son indikerade inte att det hade förekommit några begränsningar i revisionen jämfört med planeringen, och inte heller att revisionen hade varit förenad med några särskilda svårigheter. Revisionsteamets rapportering och de uppgifter om banken som A-son fick tillgång till i övrigt, innehöll inte några indikationer på att det fanns brister i bankens interna riktlinjer rörande värdering av finansiella instrument eller att det fanns brister som var hänförliga till bankens handel med finansiella instrument och värderingen av handelslagret.

A-sons granskning

Mot bakgrund av det som har anförts ovan finner RN att A-son hade anledning att utgå från att granskningen hade genomförts i enlighet med den gemensamma planeringen och att det inte hade förekommit några särskilda omständigheter som krävde att han själv genomförde ytter-

ligare granskningsåtgärder. Han kan därför inte anses ha haft någon skyldighet att gå igenom den huvudansvarige revisorns dokumentation för de aktuella räkenskapsåren för att försäkra sig om granskningens kvalitet, eller att efterfråga detaljer rörande bankens interna riktlinjer, resultatet från handeln med finansiella instrument eller värderingen av handelslagret. Vid en sammantagen bedömning finner RN att den granskning rörande dessa frågor som A-son har beskrivit får anses ha haft en rimlig inriktning och omfattning. Hans granskning i den delen föranleder därför inte någon kritik från RN:s sida.

4 Bankens årsredovisningar för räkenskapsåren 2005 och 2006

4.1 Tillämpliga redovisningsregler

Banken var skyldig att upprätta sina årsredovisningar för räkenskapsåren 2005 och 2006 i enlighet med lagen (1995:1559) om årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag (ÅRKL). Banken hade även skyldighet att beakta Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd om årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag, (FFFS 2004:20 respektive FFFS 2005:33). Finansinspektionens föreskrifter var bindande för banken. Om avvikelse gjordes från vad som följde av Finansinspektionens allmänna råd eller rekommendationer skulle upplysning om detta och om skälen för avvikelsen lämnas i not.⁸

I 2 kap. FFFS 2004:20 och i 2 kap. FFFS 2005:33 finns allmänna bestämmelser om årsredovisningar och i de allmänna råden till kapitlet behandlas tillämpningen av internationella redovisningsstandarder. Av första punkten i de allmänna råden framgår att finansiella institut bör tillämpa s.k. lagbegränsad IFRS. I bestämmelsen sägs att ”Godkända internationella redovisningsstandarder bör tillämpas av alla institut om inte något annat krävs enligt lag eller annan författning eller följer av dessa föreskrifter och allmänna råd.” Under punkten 2 i samma allmänna råd uttalas följande: ”Redovisningsrådets rekommendation RR 32 Redovisning för juridiska personer, fastställd i december 2004, bör tillämpas i årsredovisningen av alla institut om inte annat följer av lag eller annan författning eller av dessa föreskrifter och allmänna råd.”⁹

Från och med räkenskapsåret 2005 skulle kreditinstitut och värdepappersbolag värdera finansiella instrument enligt bestämmelserna i IAS 39, samt tillämpa redovisningsreglerna i IAS 32 Finansiella instrument: Upplysningar och klassificering (IAS 32). Detta följer av hänvisningen till RR 32 i FFFS 2004:20. I punkten 4 e) i det allmänna rådet i FFFS 2005:33 framhålls att instituten från och med räkenskapsåret 2006 – i stället för IAS 32 – bör tillämpa bestämmelserna i IFRS 7 Finansiella instrument: Upplysningar.¹⁰

---

⁸ Se 2 kap. 2 § ÅRKL som hänvisar till 2 kap. 3 § årsredovisningslagen (1995:1554, ÅRL), som behandlar avvikelser från allmänna råd och rekommendationer från ”normgivande organ”. Finansinspektionen ansvarar för utvecklandet av god redovisningssed för bolag som tillämpar ÅRKL, i den utsträckning det är påkallat av dessa företags särart, och är således normgivande organ för dessa bolag. Detta framgår av 8 kap. 1 § första stycket bokföringslagen (1999:1078).

⁹ I FFFS 2005:33 hänvisas till RR 32:05, fastställd i november 2005.

¹⁰ IAS 32 har numera bytt namn till IAS 32 Finansiella instrument: Klassificering, efter införandet av IFRS 7 som reglerar upplysningar.

4.2 Finansinspektionens kritik mot bankens årsredovisningar

Beskrivningen av tillämpade redovisningsregler

Banken uttalade i sina årsredovisningar för räkenskapsåren 2005 och 2006 att koncernens resultat- och balansräkningar samt därtill hörande noter hade upprättats i enlighet med ÅRKL, Redovisningsrådets rekommendationer RR 1 – 29, Akutgruppsuttalanden samt FFFS 2004:20 respektive FFFS 2005:33. I årsredovisningen för räkenskapsåret 2005 angavs också att banken från och med det räkenskapsåret värderade finansiella instrument enligt reglerna i IAS 32 och IAS 39, samt att ”eftersom banken redan tidigare har redovisat alla finansiella tillgångar och skulder till marknadsvärden, uppstår inga väsentliga skillnader i koncernens resultat eller eget kapital”. I årsredovisningen för räkenskapsåret 2006 nämns IAS 39 men inte IAS 32. Årsredovisningen innehåller dock inte några uppgifter om förändrade redovisningsprinciper rörande finansiella instrument.

Finansinspektionen har påtalat att bankens årsredovisningar ger intryck av att banken har följt såväl äldre redovisningsregler (Redovisningsrådets rekommendationer) som nya internationella redovisningsstandarder (IAS/IFRS), trots att dessa regelverk inte är förenliga.

Vidare har Finansinspektionen noterat att banken tillämpade IAS 32 i stället för IFRS 7 under räkenskapsåret 2006. Årsredovisningen innehåller inte någon uppgift om att detta utgör en avvikelse från ett allmänt råd eller någon upplysning om skälen för avvikelsen.

Upplysningar om finansiella instrument

Finansinspektionen har också gjort gällande att det i årsredovisningen för räkenskapsåret 2006 fanns brister i de tilläggsupplysningar om finansiella instrument som banken skulle lämna enligt ÅRKL,¹¹ på så sätt att årsredovisningen inte innehöll tillräckliga upplysningar om risker och optionskontrakt i eget lager. Finansinspektionen har vidare påtalat att optionskontrakt i eget lager rubricerades som ”aktier, teckningsoptioner” respektive ”derivatinstrument” men att det saknades upplysning om vilka typer av optionskontrakt som förekom, samt att löptiden för derivatinstrumenten angavs vara högst ett år. Flera av de optionspositioner som fanns i bankens eget lager per den 31 december 2006 hade dock längre löptider, på upp till tre–fyra år, något som medförde en väsentligt högre risk.

Tilläggsupplysningarna om finansiella instrument i årsredovisningen för räkenskapsåret 2006 var inte upprättade i enlighet med IFRS 7. Finansinspektionen har gjort gällande att det har förekommit avvikelser även från de upplysningskrav som gällde enligt det äldre regelverket, IAS 32. Enligt Finansinspektionen har banken gjort gällande att vissa uppgifter om hur verkliga värden på finansiella instrument fastställdes var ”affärskritisk” information, och att detta var skälet till att dessa uppgifter inte lämnades i årsredovisningen. Finansinspektionen delar inte bankens uppfattning att information kan utelämnas på den grunden, i vart fall inte om värderingen hade skett enligt IAS 39.

Upplysningar om risker

I årsredovisningen för räkenskapsåret 2006 innehåller noten om kapitaltäckningsgrad en kortfattad beskrivning av väsentliga risker som bankens verksamhet medförde samt bankens mål och organisation för att hantera dessa risker. Kvantitativ information om exponering för ränterisker samt kapitalkravet för kredit- och marknadsrisker framgår av samma not.

---

¹¹ Se 5 kap. 1 § ÅRKL, som hänvisar till 5 kap. 4 a § ÅRL.

Finansinspektionen anser inte att denna beskrivning av riskerna är tillräcklig och har därför framfört kritik mot årsredovisningen även på den grunden. Finansinspektionen har framhållit att banken har åsidosatt sin skyldighet enligt 6 kap. 1 § andra stycket 3 och tredje stycket ÅRKL att lämna upplysningar i förvaltningsberättelsen om väsentliga risker och osäkerhetsfaktorer och upplysningar om mål och tillämpade principer för finansiell riskstyrning m.m. samt exponering för prisrisker, likviditetsrisker, kreditrisker och kassaflödesrisker.

Finansinspektionen anser vidare att banken inte har upprättat känslighetsanalys för viktiga redovisade värden i enlighet med punkterna 116-124 i IAS 1 Utformning av finansiella rapporter.

4.3 A-sons yttranden till RN

A-son har uppgett att hans granskning av årsredovisningen omfattade en genomgång tillsammans med den huvudansvarige revisorn av årsredovisningarna samt dennes kommentarer i boksluts-PM rörande granskningen av årsredovisningen och den underliggande redovisningen. Han har vidare gått igenom de iakttagelser som den huvudansvarige revisorn har rapporterat till styrelsen och gjort en genomläsning av den slutliga årsredovisningen inför avgivandet av revisionsberättelsen. Han bedömde att banken hade en väl fungerande process för att ta fram och dokumentera bokslut av hög klass och för att ta fram årsredovisningar.

Den huvudansvarige revisorn använde lämpliga hjälpmedel och konsulterade vid behov specialister inom bland annat IFRS och lagbegränsad IFRS. Vidare var en annan auktoriserad revisor på den byrå där den huvudansvarige revisorn är verksam förordnad som kvalitetskontrollant i uppdraget. Kvalitetskontrollanten var specialiserad på att granska årsredovisningar som har upprättats med tillämpning av IFRS. Den huvudansvarige revisorn och dennes revisionsteam hade det huvudsakliga ansvaret för granskningen av att årsredovisningen hade upprättats i enlighet med tillämpliga lagar och föreskrifter samt enligt god redovisningssed. Den huvudansvarige revisorns rapportering visade på att årsredovisningarna uppfyllde dessa krav.

A-sons utgångspunkt var att den huvudansvarige revisorn och dennes revisionsteam hade goda insikter och kunskaper om vad som utgjorde tillämplig lag samt god redovisningssed. Banken tillämpade lagbegränsad IFRS. Revisionsteamet och andra redovisningsspecialister från samma revisionsbyrå har löpande medverkat i olika rådgivningsuppdrag för att ge stöd i bankens ambition att successivt införa IFRS och hade därför god inblick i bankens redovisning.

Mot den bakgrunden var det A-sons bedömning att årsredovisningarna för räkenskapsåren 2005 och 2006 uppfyllde de krav som ställdes i tillämplig lag och god redovisningssed och att de i övrigt gav en rättvisande bild av bankens verksamhet, resultat och ställning. Hans uppfattning är således att banken har följt gällande regler. Vid sin granskning uppmärksammade han inte några brister av det slag som Finansinspektionen ger uttryck för i sitt beslut.

4.4 RN:s bedömning

Finansinspektionens kritik mot bankens årsredovisningar

Som Finansinspektionen har konstaterat ger redogörelsen för vilka redovisningsprinciper som tillämpades vid upprättandet av årsredovisningarna för räkenskapsåren 2005 och 2006 intryck av att banken hade följt såväl äldre redovisningsregler som nya internationella redovisningsstandarder, trots att dessa regelverk inte är förenliga. RN finner liksom Finansinspektionen att redogörelsen är oklar. Av handlingarna i ärendet framgår vidare att banken tillämpade IAS 32 i

stället för IFRS 7 vid utformningen av upplysningarna rörande finansiella instrument. Detta utgjorde en avvikelse från Finansinspektionens allmänna råd i FFFS 2005:33. Banken har inte lämnat någon uttrycklig upplysning om avvikelsen eller skälen till denna, utan har endast upplyst om att IAS 32 tillämpades. RN delar Finansinspektionens uppfattning att detta inte uppfyller det upplysningskrav som gäller vid avvikelse från ett allmänt råd.

Upplysningen om vilka redovisningsprinciper som har tillämpats vid upprättandet av en årsredovisning är central för vilken information årsredovisningen ska innehålla och för förståelsen av årsredovisningen. Detsamma gäller upplysningen om vilka principer som har tillämpats vid redovisningen av finansiella instrument, särskilt med beaktande av de risker som är förenade med handel och innehav av finansiella instrument. Även när det gäller Finansinspektionens kritik avseende bristerna i bankens upplysningar om risker och om finansiella instrument, finner RN att brister av den karaktär och omfattning som Finansinspektionen har gjort gällande måste anses vara av väsentlig betydelse för bedömningen av en årsredovisnings innehåll.

Finansinspektionsrevisorns roll vid granskning av årsredovisningar

RN har framhållit i avsnitt 3 ovan att en revisor som har utsetts av Finansinspektionen har en delvis annan roll än bolagets valde revisor, och att det normalt kan godtas att dessa delar upp ansvaret för det praktiska granskningsarbetet mellan sig. Det är dock RN:s bedömning att en finansinspektionsrevisor måste anses ha ett självständigt ansvar för att granska och bilda sig en uppfattning om årsredovisningens innehåll och utformning, och särskilt då dennas överensstämmelse med Finansinspektionens regelverk.

A-sons granskning

De områden i bankens årsredovisningar som Finansinspektionen har kritiserat är enligt RN:s mening sådana som A-son, i egenskap av finansinspektionsrevisor, hade anledning att göra en självständig bedömning av. Av A-sons uppgifter framgår att han läste igenom de slutliga årsredovisningarna, men att han i huvudsak förlitade sig på den huvudansvarige revisorns granskning och rapportering rörande innehållet i dessa. RN finner att A-son i den delen i alltför stor utsträckning har förlitat sig på den huvudansvarige revisorns granskning. Han har härigenom åsidosatt god revisions sed.

5 Sammanfattande bedömning och val av disciplinär åtgärd

I avsnitt 1 ovan behandlas Finansinspektionens anmälan. Finansinspektionen har särskilt gjort gällande att A-son borde ha uppmärksammat att banken hade bristande intern kontroll, att det saknades fastställda interna riktlinjer för redovisning och värdering av finansiella instrument och att bankens årsredovisningar inte var upprättade enligt gällande redovisningsregler.

Som framgår av avsnitt 2 har RN funnit att det inte finns grund för att rikta någon kritik mot A-sons granskning och bedömning av bankens övergripande interna kontrollsystem. I avsnitt 3 har RN prövat frågan om A-son borde ha uppmärksammat dels avsaknaden av interna riktlinjer för redovisning och värdering av finansiella instrument, dels de felaktigheter i redovisningen av handelslagret som enligt banken har föranletts av oegentligheter på tradingavdelningen. RN har funnit att A-son i stor utsträckning har kunnat förlita sig på den huvudansvarige revisorns granskning och att hans egna insatser har haft en rimlig inriktning och omfattning. Hans granskning i de delarna föranleder därför inte någon kritik från RN:s sida.

När det gäller bankens årsredovisningar för räkenskapsåren 2005 och 2006 har RN i avsnitt 4 funnit att A-son har åsidosatt god revisionssed genom att i alltför stor utsträckning förlita sig på den huvudansvarige revisorns granskning. Han har härigenom åsidosatt sina skyldigheter som revisor och han ska därför meddelas en disciplinär åtgärd. RN finner att den disciplinära åtgärden kan stanna vid en erinran.

Med stöd av 32 § andra stycket revisorslagen (2001:883) meddelar RN A-son erinran.

Ärendet har avgjorts av RN genom dess tillsynsnämnd. I beslutet har deltagit f.d. domaren i Europadomstolen Elisabeth Palm, ordförande, hovrättspresidenten Gunnel Wennberg, vice ordförande, rättschefen Vilhelm Andersson, advokaten Rune Brännström, auktoriserade revisorn Helena Dale, auktoriserade revisorn Bertel Enlund samt skattejuristen Kerstin Nyquist. Vid ärendets slutliga handläggning har i övrigt närvarit direktören Peter Strömberg, chefsjuristen Per Eskilsson, chefsrevisorn Inger Blomberg, revisionsdirektören Kerstin Stenberg samt avdelningsdirektören Elin Eriksson som föredragit ärendet.